

A. Sherratt (red.) THE CAMBRIDGE ENCYCLOPEDIA OF ARCHAEOLOGY. Cambridge University Press, Cambridge—London—New York—New Rochelle—Melbourne—Sydney 1980, 495 ss., 355 rycin. bibliografia oraz indeks.

Ukazanie się obszernego przeglądu wiedzy o społecznościach pra- i wczesnodziejowych jest zawsze wydarzeniem na archeologicznym „rynku wydawniczym”. W przypadku *The Cambridge Encyclopedia of Archaeology* mamy do czynienia z faktem niezwykłym. Jest to pierwszy bardzo nowoczesny wykład prahistorii, ujętej w skali globalnej, począwszy od pojawienia się gatunku ludzkiego na średniowieczu Europy kończąc.

Encyklopedia została opracowana przez zespół wytrawnych specjalistów. Składa się ona z 64 rozdziałów. Każdy z nich liczy nie więcej niż 10 stron druku. Podziw musi budzić sprawność redaktora pracy, który zdołał utrzymać krótkie teksty dotyczące niezwykle rozległej problematyki w jednolitej konwencji, zgodnie z ogólnym pomysłem dzieła. Poważnym walorem książki jest jej szata graficzna. Wśród rycin znajduje się stosunkowo niewiele ilustracji zabytków. Większość to mapy, wykresy i zestawienia graficzne przygotowane według najlepszych wzorów nowoczesnej prezentacji wizualnej. Niezależnie od korzyści związanych z lekturą, mają one dużą wartość jako materiał znakomicie nadający się do użycia zarówno w wykładach akademickich, jak i popularnonaukowych.

Opracowania polegające na tak poważnym, jak w wypadku opisywanego dzieła uogólnieniu rozpatrywanych zagadnień rządzą się specjalnymi prawami. Trudno o ich pełną ocenę merytoryczną, jakkolwiek łatwo byłoby wskazać rzeczy, których w nich brak. Pod tym jednak względem ogrom zagadnień poruszonych w *The Cambridge Encyclopedia of Archaeology* onieśmiela, odbierając ochotę do snucia rozważań nad ewentualnymi uzupełnieniami. Warto natomiast zwrócić uwagę na to, co w tej pracy można znaleźć.

The Cambridge Encyclopedia of Archaeology składa się z trzech części. Pierwszą, poświęconą rozwojowi współczesnej archeologii, tworzy 7 niewielkich podrozdziałów. Jest to zwięzły zarys genezy i historii dyscypliny oraz jej najważniejszych kierunków badawczych. Uwagę czytelników warto zwrócić na bardzo dobry wykład tego, czym jest w archeologii nowoczesna rewolucja naukowa oraz wyjaśnienie, jak należy rozumieć treść i uzasadnienie stosowanego często bez umiaru określenia „new archaeology”.

Druga część jest podstawowym składnikiem opracowania. Tworzy ją 9 rozdziałów poświęconych przeglądowi globalnej problematyki archeologicznej, przedstawionemu w porządku chronologicznym i geograficznym. Podjętą z wielkim rozmachem wędrówkę przez pradzieje rozpoczyna opis faktów i poglądów odnoszących się do grup łowców z epoki lodowej. Nie

pominięto przy tym frapujących problemów antropogenezy. Kolejne rozdziały tej części książki dotyczą zagadnień związanych z postglacjalną rewolucją w rozwoju cywilizacji ludzkiej, wczesnych imperiów zachodniej i wschodniej części „starego świata”, procesów niszczenia wielkich państw starożytności oraz rozwoju nowych organizmów społeczno-politycznych u progu średniowiecza. Dla czytelnika europejskiego egzotyczna jest problematyka, której poświęcono rozdział odnoszący się do obszarów położonych na skrajach centrów ewolucji cywilizacji ludzkiej. Przedstawiono w nim fakty z archeologii arktycznych peryferiów północnej strefy leśnej, dane dotyczące prahistorycznych kultur Oceanii, Australii oraz środkowej i południowej Afryki. Osobny rozdział poświęcono zagadnieniom pradziejów „nowego świata”, poczynając od wczesnopostglacjalnych grup ludzkich z Ameryki Północnej poprzez wielkie państwa andyjskie po tropikalne kultury leśne dorzecza Amazonki. Drugą część pracy zamyka próba porównawczego ujęcia dróg rozwoju społeczno-kulturowego w pradziejach.

Zakończenie książki poświęcone jest zarysowi podstaw datowania w archeologii. Opisano tam wszystkie stosowane obecnie metody oznaczeń wieku bezwzględnego i zasady budowania chronologii realatywnej. Ostatni podrozdział zawiera interesujące opracowany archeologiczny atlas świata. Składa się on z kilkudziesięciu barwnych rycin ilustrujących w konwencji kartograficznej 15 przekrojów chronologicznych.

The Cambridge Encyclopedia of Archaeology jest opracowaniem wykonanym zgodnie z pewną koncepcją metodologiczną. Ten aspekt książki mógłby być przedmiotem poważnej i obszernej refleksji, daleko przekraczającej skromne ramy omówienia jej treści. Turaj natomiast trzeba podkreślić szczególną wartość dydaktyczną pracy i jej wyjątkowo wysoki poziom edytorski. Książka jest droga i na pewno trudno dostępna w Polsce. Warto jednak dążyć do zapoznania się z nią. Nawet dla bardzo zaawansowanych specjalistów będzie ona pouczającą lekturą, choćby dlatego, że przedstawiona w niej panorama zjawisk zmusza do zadumy nad osiągnięciami naszej dyscypliny i równocześnie pokory wobec ogromu celów jakie przed nią stoją.

Janusz Kruk